

Konsensuskonferenssit ja paikallinen kohtaaminen

Vertaisoppimisen käytännöt vapaassa sivistystyössä

Satu Heimo

Väitöskirjatutkija, Åbo Akademi

Koordinaattori, Sivistystyön Vapaus ja Vastuu -ohjelma / Vapaa Sivistystyö ry.

Vapaan sivistystyön päivät 2022

Vapaan sivistystyön tutkimustyöpaja 24.8.2022

Esityksen runko

- Hankkeen kuvaus
- Konsensuskonferenssi-menetelmän kuvaus
- Hankkeen toteutus
- Tutkimusaineiston kuvaus
- Tutkimuskysymykset
- Aineiston analysointi
- Aineistoesimerkkejä
- Havainnot ja johtopäätökset
- Lähteet

KOSI-hanke

Konsensuskonferenssi sivistyksen tulevaisuuden tiekartasta

- Alfred Kordelinin säätiön tukema vuosina 2021-2022
- Toisena rahoittajana ja järjestäjänä Vapaa Sivistystyö ry.
- Kuusi työpajaa eri puolella Suomea
- Kielinä suomi, ruotsi ja englanti
- Työpajan teemoina ”paikallisesti puhuttava ristiriitainen aihe”
 - Teemoiksi nousivat kotoutuminen, väestösuhteet, demokratia ja osallisuus, työelämän monimuotoisuus, metsien käyttö sekä globaalikansalaisuus.
 - Teemat myös valtakunnallisesti ja globaalisti merkittäviä.
- Työpajoissa sivistyksen ja tietyn teeman suhdetta lähestyttiin esimerkiksi planetaaristen kriisien, oikeudenmukaisuuden ja tieteen vastuullisuuden kautta.

Konsensuskonferenssi menetelmänä

- Alun perin biotekniikan, lääketieteen ja ympäristötuotannon teknologiavaikutusten arviointiin kehitetty asiantuntija- ja maallikkoraatimalli (Blok 2007, 166).
- Ennen työpajaa osallistujat saavat aiheesta tietoa kirjallisesti, ja he voivat vaikuttaa mukaan kutsuttaviin henkilöihin (ks. Anderson & Delborne & Kleinman 2012, 957).
- Työpajan aikana kuullaan monitieteellisiä puheenvuoroja valitusta aiheesta, pienryhmissä käydään keskustelua osallistujien ja puheenvuoroja pitäneiden henkilöiden välillä, ja työpajan lopussa rakennetaan konsensusta käsiteltävistä kysymyksistä (ks. Blok 2007, 167; Himmelroos 2017, 6.)

MIKSI?

- Menetelmä soveltuu yhteiskunnallisen dialogin ja yhteistutkimuksen apuvälineeksi, sillä se on deliberatiivinen prosessi, jossa tieteen, politiikan ja kansalaisten väliset suhteet ja asiantuntijuus voivat demokratisoitua (ks. Blok 2007).
- Konsensuskonferenssin aikana on mahdollista oppia yhteiskunnassa tarvittavia tiedonhankintatapoja, motivoitua omaehtoiseen tiedonhakuun, jakaa tietoa muille asiantuntijan roolissa, kokea yhteisöllisyyttä yhteisen tavoitteen kautta sekä osallistua päätöksentekoon (Anderson ym. 2012, 965–968).
- Keskustelun eri osapuolet kokevat tulevansa arvostetuiksi ja erilaisia vaihtoehtoisia näkemyksiä pohditaan rinnakkain (Himmelroos 2017, 2).

Hankkeen toteutus

Työpajan teema	Ilmoittautuneet	Kuvaus
Kotoutuminen	16 henkilöä	Kokonaan etänä, kesto 4 h. Kielenä ruotsi.
Kansalaisyhteiskunta ja demokratia	30 henkilöä	Työpaja oli kaksipäiväinen, ensimmäisen päivän iltana oli kulttuuriohjelmaa: runonlausunta, musiikkiesitys, yhteisrunon kirjoittaminen.
Väestö: Väestökehitys, vetovoimatekijät, väestösuhteet	44 henkilöä / 40 paikalla	Osallistujat osallistuivat myös välijumppaan, kesto 4 h.
Metsien käyttö	40 henkilöä / 40 paikalla	Työpajaan kuului edellisen illan illallinen ja taide-esitys, sekä saman aamun metsäkävely.
Työelämän monimuotoistuminen	49 henkilöä / 29 paikalla	Työpaja järjestettiin hybridinä, työpaja striimattiin ja tallennettiin. Virtaset-erityisnuorten musiikkiesitys. Kesto 4 h.
Globaali kansalaiskasvatus ja aktivismi	40 henkilöä / 25 paikalla	Työpaja järjestettiin kokonaan etänä, kesto 4 h. Kielenä englanti.

TUTKIMUS

TYÖPAJAT

- 230 = ilmoittautunutta
- 180 = osallistujaa, joista
 - 29 = yhteistyökumppania
 - 58 = puheenvuoron pitäjää,
 - 15 = mm.taustaista, joista
 - 9:llä aktiivisempi rooli työpajassa

Tässä esityksessä on kyseessä alustavat tulokset, joiden pohjalta rakennetaan väitöskirja-artikkeliä.

Tutkimusaineisto

Kuvaus

Havainnointiaineisto

6 työpajaa

Loppukysely

56 vastaajaa
= 47 suom. + 7 ruots. + 2 eng.

Työryhmien
arviointikeskustelut
(työpajojen jälkeen)

5 keskustelua

Suunnittelukokousten
muistiot

n. 52 kokousta + lisäksi yhden työpajan kokoukset, joihin en pääsääntöisesti osallistunut. Näistä osa ja näiden lisäksi vielä tapaamisia asiantuntijapuhujien kanssa.

Työpajojen pienryhmien
kirjoitukset

Koordinaattorin ja muiden
muistiinpanot

Asiantuntijapuheenvuorot
(diat)

29 kpl (löytyvät myös SVV:n sivuilta)

Videointi

1 kpl

Tutkimuskysymykset

Miten maahan
muuttaneet nähdään
vertaisoppimisen
käytännöissä?

Miten
aikuiskasvatuksen
hankkeistuminen
edistää tai estää
vertaisoppimista?

Aineiston analysointi

- **Oppiminen** on sosiaalista osallistumista, joka tuottaa merkityksiä ja merkityksellisiä kokemuksia. Ihminen on aktiivinen osallistuja sosiaalisten yhteisöjen käytännöissä ja rakentaa identiteettiään suhteessa näihin yhteisöihin. Yhteisöihin osallistuminen on samanaikaista toimintaa ja kuuluvuuden tunnetta. (Wenger 2009)
 - **Vertaisoppiminen** on oppimista, joka toteutuu yhdessä toisten ”vertaisten” kanssa, toisilta ja toisten kautta. ”Vertaisten”, koska joskus vertaisuuden yksinkertaistaminen johtaa siihen, että kokemusten yksilöllisyys unohdetaan (Hokkanen 2003).
 - Tutkimuksen metodologia perustuu **kriittiseen toimintatutkimukseen**.
 - Aineistoa analysoidaan **käytäntöarkkitehtuuriteorioiden** avulla. Käytäntöarkkitehtuuri ymmärretään tässä yhdistelmänä kulttuuri-diskursiivisia (*sanoittaminen*), aineellisia ja taloudellisia (*toimiminen*) sekä sosiaalipoliittisia (*valtasuhteet*) järjestelyjä, jotka mahdollistavat ja rajoittavat käytäntöjen muotoutumista (Kemmis 2019). Tietämistä ei pidetä koulutuksen painopisteenä, vaan vain välineenä, joka mahdollistaa tietyt, sosiaalisesti hyväksytyt tavat toimia kansalaisena (Heikkinen et al. 2018).
- Koordinaattori-tutkijan rooli: Toimin ja tutkin (ja arvioin) samalla myös omaa toimintaani

AINEISTO

Näytteitä analysoidusta aineistosta

Alkuvaiheen suunnittelukokous

Väestösuhteita koskeva työpaja

Maahanmuutto ratkaisuna. Ongelma ilmapiirissä. Poliittisessa. Ristivetää tätä tavoitetta. Työpajan paikka. Miettiä, miten esteitä ilmapiiripuolella voisi purkaa.

Miten saada vetovoimaa enemmän. Maantieteellinen avaruus – ajattelun avaruus, tilaa olla erilainen ja toteuttaa itseään.

Pelottava ajatus: Pitäisikö kutsua eri tavalla ajattelevia mukaan keskusteluun? USA:n kahtiajako hyvä esimerkki epäonnistuneesta keskustelukulttuurista. Me ei saada heitä mukaan, ellei me kuunnella heitä. Miten, on varmasti toinen kysymys.

Kenenkään ajattelu ei voi muuttua, jos lasiin ei saa säröä. On pakko kuulla. Voi tärkeää siementä kylvää, ja se voi myöhemmin muuttaa ajattelua.

Maahanmuuttajakouluttajana me ollaan punainenkin vaate ääri liikkeille. Perussuomalaisten piirikokous tarkoitus järjestää (täällä). Ei tämä särötön ole. Samaan aikaan puolustamassa syvällä maaseudulla olevia intressejä, mutta valtavan kiihkomielisiä vastustamassa asioita.

Seuraava suunnittelukokous

Väestösuhteita koskeva
työpaja

Henkinen tila (kunnassa). Johtoporras, kunnanhallitus. Kyllähän se lähtee sieltä. Millä tavalla pystyttäisiin vaikuttamaan keskustelutapaan. Lähtee sieltä. Maahanmuuttajien kohdalla, mutta myös tässä (työpajassa). Pitää pitää mielessä meidän prosessissa. Sieltä se lähtee se tunnetaso.

Mikä tahansa työsuhde tms. työpaikoilla jne. Että miten sun esimies suhtautuu suhun. Minäpystyvyys, minäkäsitys vaikuttaa tähän. Ilmeet ja eleet. Maailma paljon parempi paikka, jos kaikilla lempeän utelias kohtaamistyyli.

Työpajassa

*Kunnilla on velvollisuus yhdenvertaisuussuunnitteluun.
Ennakkokäsitys ihmisistä ei vastaa sitä, mitä he oikeasti ovat. Miten ihmisiä kohtaa? Oletus ei ole tosi asia.
Millä tavalla alue näyttäytyy ihmisten silmin? Yhdessä eläminen, luottamus. Onko osallistuminen turvallista kaikille?
Ryhmät joihin kuulutaan, vaikuttaa kuuluvuuden tunteeseen.
Yksilön näkeminen osana ryhmää, rakenteet voivat eriarvoistaa ja estää osallisuuden. Yhteiskuntaan osallistumisen mahdollistaminen.
(Poimintoja asiantuntijapuheenvuorosta)*

*Yhteisöllisyyden vahvistaminen: Kohtaamisia lisää, verkostojen vahvistaminen
Ittellisyydestä ja "minä ittestä" luopuminen.*

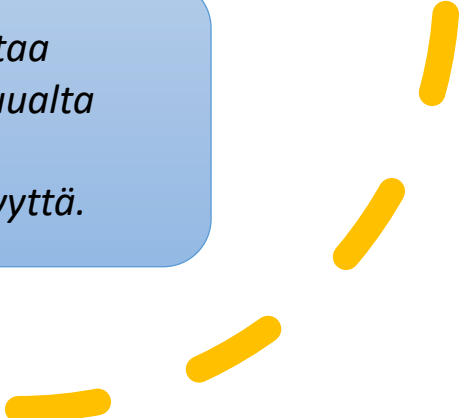
(Työpajassa muodostettu yksi tulevaisuuden suositus)

Loppukyselyn palautteita

Ilman väestöä maakunta ei ole mitään. Maakunnan täytyy pysyä houkuttelevana asumispaikkana kaikenlaisille ihmisille.

Puheenvuorot oli muuten kiinnostavia ja hyvin valittu, mutta hieman ihmetytti, miten "suvaitsevaisuuskasvatus" liittyi aiheeseen. Koin sen lähinnä ahdistavaksi. Väestönkehitys omalla kotiseudulla ei varmasti ole kiinni asenteista esim. maahanmuuttajia kohtaan, vaan koulutus- ja työmahdollisuuksista ja palveluista. Ne ovat se liima, joka pitää maahanmuuttajatkin alueella, muuten karkaavat isoihin kaupunkeihin.

Kaikilla oikeus sivistykseen, jotka Suomessa asuu tai muuttaa Suomeen. Sivistys moninaistuu, kun Suomeen muuttaa muualta ihmisiä. Monimuotoisuus vaatii Suomelta osittaisen muutosvastarintaisuuden vastakohtaksi muutosmyönteisyyttä.

Havaintoja muista työpajoista

Näkisin että yksi iso haaste liittyy juuri maahanmuuttajiin. On suuri haaste, että he muuttavat alueelta pois, meidän alueella yritykset ja työelämä eivät työllistä, onko myös asenteista kiinni.

Maahanmuuttajat pois reservaateista. Enemmän suomalaisten keskuuteen, erilaisissa yhteyksissä. Tämän eteen enemmän töitä. Henkilökohtaiset kontaktit. ... Sosiaalisen yhteyden puute aiheuttaa sitä asennetta.

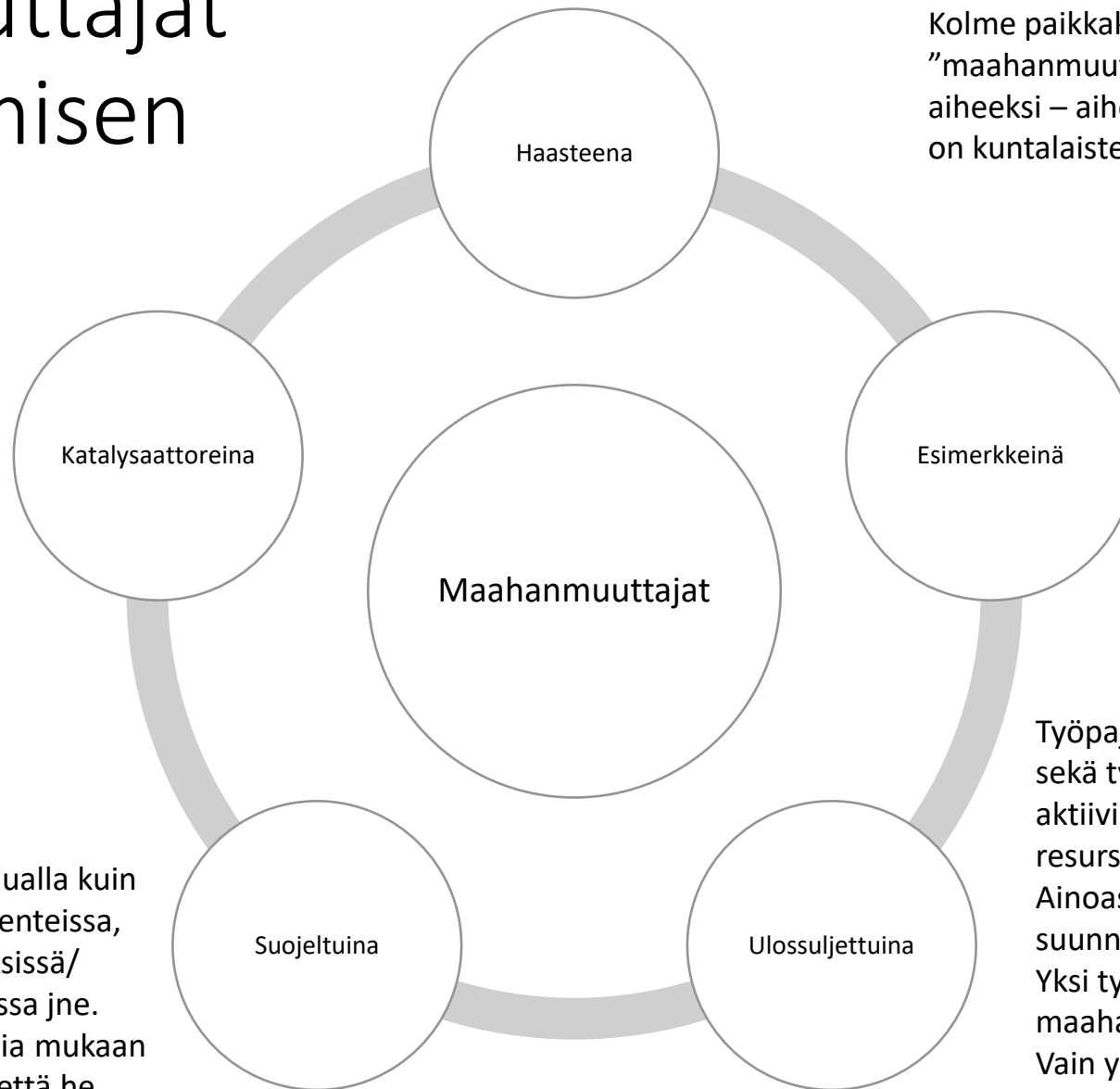
Havaintoja muista työpajoista

Ketä otetaan kyläläiseksi? Sodan jälkeen muuttaneita ei välttämättä nähdä sellaisina... (keskustelua etätyöläisistä, kesäasukkaista jne.)

Tulin uutena paikkakunnalle. Oli omia ideoita, mutta sanottiin, että tätä on jo kokeiltu, ei kannata. Koin tyrmäyksenä. Onko tilaa uusille tulijoille? Työpaikoilla sama asia. ... Ajat muuttuu, ihmiset muuttuu. Uusilla korvilla kuunnella. Uusi tulija huomaa, mitä tarvitaan tai että muutosta tarvitaan.

På Åland kan personer med finskt efternamn tolkas som "finländare" och de kan utsättas för fördomar eller diskriminering. Familjer som bott på Åland i decennier kanske ännu inte tillhör "oss" på grund av sitt namn.

Maahanmuuttajat vertaisoppimisen käytännöissä

Työelämäkeskustelussa nostivat esille tarpeen koko työelämän uudistamiseen: monimuotoisuus, osatyökykyiset. Keskustelut tekivät näkyväksi myös sitä, miten ylipäätään uusia ihmisiä kohdellaan. Kansainvälistyminen ja moninaisuuden hyväksyminen (suvaitseminen?) on ”hyvästä”.

Ongelman nähtiin kuitenkin olevan muualla kuin maahanmuuttajissa: työnantajissa, rakenteissa, laeissa, poliittisissa päättäjissä/ päätöksissä/ keskusteluissa, kunnan muissa asukkaissa jne. Ei edes haluttu kutsua maahanmuuttajia mukaan työpajaan, jos ei ollut varmuutta siitä, että he pystyvät ymmärtämään ja osallistumaan keskusteluun.

Kolme paikkakuntaa kuudesta nosti ”maahanmuuttajakeskustelut” tärkeimmäksi aiheeksi – aiheeksi, joka eniten puhuttaa ja josta on kuntalaisten kesken ristiriitaisia käsityksiä.

Videotervehdykset (3 kpl) ja viiden minuutin puheenvuoro (1 kpl). Vaarana yleistäminen. Asiantuntijoita oli helpompaa saada mukaan kuin asukkaita tai heitä, joita keskustelu koski.

Työpajoissa käytetty kieli ja ennakkomateriaali, sekä työpajojen aikataulut eivät mahdollistaneet aktiivista osallistumista. Tulkkeihin ei ollut resursseja. Ainoastaan yksi maahanmuuttotustainen henkilö suunnitteluryhmissä mukana. Yksi työttömien kohtauspaikka ei nähnyt, miten maahanmuuttajakeskustelu voisi koskea heitä. Vain yksi maahanmuuttajajärjestö mukana (yhdessä) suunnittelukokouksessa, mutta jättäytyi kuitenkin työpajasta pois. Muihin ei edes kutsuttu mukaan maahanmuuttajajärjestöjä.

Havainnot: Vertaisoppiminen

Vertais-oppiminen	Miten siitä puhutaan?	Miten sitä toteutetaan?	Miten puretaan/ luodaan valtasuhteita?
Edistävät tekijät	<ul style="list-style-type: none">• Arvostuksen, luottamuksen ja kiinnostuksen ilmaiseminen sanallisesti• Kuunteleminen, rauhallisuus• Yleistajuinen kieli• Minä-puhe• Yhteisen käsityksen ja ymmärryksen muodostaminen• Stereotyyppien purkaminen• Huumori	<ul style="list-style-type: none">• Resurssit: Kiireetön tilanne, riittävästi aikaa• Tauot• Turvalliseksi koettu tila: ystävällisyys, ilmeet, eleet, tervehtiminen ja kiittäminen mukanaolosta• Vapaus itse hakeutua kontaktiin haluamansa henkilön kanssa, vapaus valita ”tukihenkilö” pienryhmätyöskentelyyn• Erilaisten näkemysten kirjaaminen näkyviksi• Pyöreä pöytä tai pöydätön keskustelu• Erilaiset tavat/menetelmät lähestyä asiaa (ei vain tiedollisesti, vaan kokemuksellisesti: taide, liike, kuvat, kosketus/aistiminen jne.)• Puheen lisäksi kirjoittaminen, lukeminen, videot tai äänitallenteet	<ul style="list-style-type: none">• Toimijuuden ja prosessin omistajuuden kokemus: Keitä mukaan suunnitteluryhmiin?• Hierarkioiden purkaminen: tittelittömyys• Viestinnän huolellinen suunnittelu• Liittoutuminen: saman huolen/arvon jakaminen sanallisesti• Moninaisuus kuulluissa mielipiteissä ja kokemuksissa (2<)• Heikomman arvostava/ vahvistava puolustaminen• Osallistumisen esteiden selvittäminen ja resurssointi niiden purkamiseen (esim. lastenhoitojärjestelyt, tulkkaus)
Estävät tekijät	<ul style="list-style-type: none">• Kuka määrittelee ”ongelman” tai oppimisen tavoitteet?• Miten ne sanallistetaan?• Ymmärrämmekö samoin esim. ”kotoutumisen”?• Viestittiin kielellä, joka ei tavoittanut heitä joita yritettiin tavoittaa (alan jargon, liika tieteellisyys)• Sinä-puhe, yleistäminen• Paremmiin tietäminen, syyttely• Huumori	<ul style="list-style-type: none">• Vähäiset resurssit > liian lyhyt aika• Etäyhteyksin toteutettu työpaja• Yksin omine ajatuksineen ryhmässä• Torjuva ilmapiiri, vihamielisyys tai väistely• Dialogin pelisäännöt käydään läpi, mutta niitä ei hallita	<ul style="list-style-type: none">• Ylhäältä alaspäin tapahtuva suunnittelu• Tutkijoiden etäinen rooli, vetäytyminen taustalle tai jalustalle• Millainen tieto nähdään arvostettuna? (asiantuntijatieto vs. kokemustieto)• Millaisia rooleja kenellekin annetaan?• Liittoutuminen muita/jotain toista vastaan• Vastakkainasettelu, syyttely

Johtopäätökset: Hankkeistumisen vaikutus vertaisoppimisen käytänteisiin

Resurssit mahdollistavat työpajoissa ainoastaan ”tutustumisen” – oppiminen jää helposti pintatasolle. Suunnitteluryhmät oppivat kohderyhmää enemmän.

Hankelogiikka edistää ylhäältä alaspäin toteutuvaa suunnittelua. Viestinnässä ei tavoiteta kaikkia, jolloin puuhastelu on kapeasti tulkittujen vertaisten yksipuolista jutustelua. Laajempi käsitys vertaisuudesta vaatisi enemmän aikaa ja ponnisteluja.

Mistä oikeastaan on kyse?
Vertaisoppimisen sanastot muuttuvat >
Dialogisuus, kuunteleminen, jakaminen.
Puhutaanko enää oppimisesta?
Miksi/miksi ei?

Maahanmuuttajiin ja kotouttamiseen liittyvät kysymykset määritellään keskeisiksi haasteiksi, mutta maahan muuttaneet otetaan mukaan toimintaan yleensä pinnallisesti: kohteina tai esimerkkitasolla. Käytänteiden ja viestinnän ulossulkevuus ja asiantuntijoiden suojelevuus passivoi.

Vertaisoppimiskäytäntöjä ei tueta ”meidän” ja ”heidän” välillä, koska oppiminen nähdään helposti yksisuuntaisena ja mustavalkoisena. Lisäksi ihmisten eroavaisuudet nostetaan keskiöön yhdistävien (vertaisten) asioiden sijasta.

Keiden ylipäätään koemme olevan kanssamme vertaisia? Pyristely eroon perinteisistä hierarkioista: opettaja – oppilas, asiantuntija – asiakas, suomalainen – maahanmuuttaja jne. Ihmiset kuuluvat moniin eri yhteisöihin, heillä on monia eri rooleja. Onko ulkokuntalaisuuskeskustelussa jotain samaa torjumista?

Lähteet

- Anderson, A. A., Delborne, J., Kleinman, D. L. 2012. Information beyond the forum: Motivations, strategies, and impacts of citizen participants seeking information during a consensus conference. *Public Understanding of Science* 22 (2012), 955–970.
- Blok, A. 2007. Experts on public trial: on democratizing expertise through a Danish consensus conference. *Public Understanding of Science* 16 (2007), 163–182.
- Heikkinen, H. L. T.; Kiilakoski, T.; Huttunen, R.; Kaukko, M. & Kemmis, S. 2018. Koulutustutkimuksen arkkitehtuurit. *Kasvatus* 49 (5), 368–383.
- Himmelroos, S. 2017. Discourse Quality in Deliberative Citizen Forums – A Comparison of Four Deliberative Mini publics. *Journal of Public Deliberation* 13:1, article N:o 3.
- Hokkanen, L. 2003. Vapaaehtoinen ja vertainen auttaminen. In M. Laitinen & A. Pohjola (eds.) *Sosiaalisen vaihtuvat vastuut*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 254–274.
- Kemmis, S. 2019. *A Practice Sensibility. An Invitation to the Theory of Practice Architectures*. Singapore: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-981-32-9539-1>
- Wenger, E. 2009. A Social Theory of Learning. In *Contemporary theories of learning. Learning theorists... in their own words*. Illeris, Knud (eds.). Routledge, London and New York. 209-218.